

Södertälje Konstmuseum

Ett konstmuseum i trång kostym

Södertälje konsthall grundades 1968 och är en av landets äldsta kommunala konsthallar. Mer än ett halvt sekel har gått, med åren har konstsamlingen växt och omfattar idag ca. 6000 verk. Den består av både lokal, nationell, nordisk såväl som internationell konst. En skatt som tillhör kommuninvånarna och förtjänar att synliggöras i möjligaste mån.

Inköpen har varit från de egna utställningarna, men även genom aktuell omvärldsbevakning. Tidsandan har satt sin prägel på samlingen genom de olika decennierna. Av de tidiga inköpen till Södertälje kommuns samling finner vi verk av b.l.a. **Olof Arborelius, Carl Larsson, Teodor Lidner, Arvid Ahlroth, Torgny Dufwa** och **Albin Amelin** (äldre daterade verk, en del senare inköp).

Sedan starten har konsthallen haft ett återkommande samarbete med **Södertälje konstnärskrets** "Kretsen" som bildades 1956. Framför allt från de första årtiondena av konsthallens historia har man gjort generösa inköp av medlemmarna. Vissa tidiga medlemmar, en del av dem som var med redan när Kretsen bildades är välrepresenterade i samlingen. Inte sällan med minst ett 20-tal verk. Bland dem kan nämnas **Stig Thidermann, Thorsten Thunberg, Sven H Johansson, Martin Lidström** och **Hans Polmar**. Av konstnärsparet **Gunnar och Teresa Seger** mottog konsthallen en stor donation år 2008 vilket gör att det sammanlagt, med de tidigare inköpen, idag finns 76 verk av paret i samlingen. Den assyriske konstnären **Hanna Al-Haek** var född i Syrien och utbildad vid universitetet i Damaskus. Han kom till Södertälje 1978 och blev medlem i Södertälje konstnärskrets. I samlingen finns 26 av hans verk. En spännvidd över de tidiga realistiska skarpa självporträtten där vi möts av en genomsådande blick, till det senare karaktäristiska abstrakta akrylmåleri som kom att känneteckna Hannas konst. Motivkretsen kring människans inre, med förkärlek för färgen grönt på paletten. Det poetiska alltid närvarande. **Jan Manker** tillhör den äldre generationen av Kretsenmedlemmar och är representerad med 18 verk. Grafik och måleri. Det äldsta verket är från 1968, akrylmålningen **Another Man**. Det stora ansiktsporträttet av mannen är i färgfälten guld, marint, turkost och rosa. Mannens ansikte framträder som ett mönster, som påminner om klipp ur färgade pappers ark. Som en popkonstikon. Vem är mannen? Hippie eller Jesus? Ett självporträtt? **Vide Jansson** var med och bildade **Grödingegruppen** i Grödinge strax utanför Södertälje. Gruppen utarbetade en egen unik grafisk teknik. Vide Jansson är med sina kolorerade abstrakta plantryck förmodligen den mest välrepresenterade konstnären i samlingen. Under 1960- och 1970-talet köptes det in över 100 av hans tryck, ofta i flerupplaga. Hans elev under denna tid, **Hans Nygren** är representerad med trettiofem grafiska blad.

Lenny Clarhäll med basen sedan länge i Hölö, Södertälje har gjort ett starkt avtryck i den offentliga miljön. I samlingen finns 37 av hans verk. I kommunen är han förmodligen mest känd för skulpturgruppen **Skogen** som i många år prydde trappan i stadsbiblioteket. Idag finns verket att beskåda ovanför entrétrappan i Södertälje stadshus. Ett annat av Clarhälls verk finner man på ett av stadshusets våningsplan, en svartmålad skulptur i trä, **Gauguins hund**, inspirerad av Paul Gauguins målning.

Skulptören **Gunilla Wihlborg** är född och uppväxt i Enhörna, Södertälje. Flera av hennes offentliga verk profilerar den inre stadsmiljön. De tre **Ledfyraryrarna** vid centralstationen är skapade av återvunnet tegel från Sandvikens tegelbruk som låg i Enhörna. På topparna pryds ledfyraryrarna med ledljusslingor. Sedan ett par år tillbaka står den porträttnära bronsskulpturen av **Frälsningssoldaten Christina Sandberg** på gågatan. En hyllning till en eldsjäl som i många år stått med sin bössa framför ett av stadens varuhus. Sandberg blev vald genom en omröstning utlyst av Länstidningen till århundradets Södertäljebo. **Wihlborg** skapade under en period "lusthus", **Tempel** i olika storlekar och material. I kommunens samling finns fyra av de mindre varianterna. Ett tempel är patinerad med bladguld, ett är av rostfritt stål, ett annat av svart gummi. Ett **Tempel** i betong och bladguld är placerat på stadshuset.

Göran Pettersson född och uppväxt i Södertälje är en av de konstnärer som varit medlem längst i Kretsen. Han har framför allt profilerat sig som en spännande porträttkonstnär, ofta med en tydlig vink till klassiska förebilder. Utgångspunkten inte sällan den egna geografiska sfären och förfäderna eller vännerna som motiv. Teknikerna spänner över traditionellt måleri till multimediamkonst, som i hans livslånga och omöjliga projekt **Humana monument - en skulptur till varje människa** på jorden. Verken skapade genom foto och datormanipulationer. I kusligt närgångna videos av de egna föräldrarnas unga ansikten får han dem att vrida på huvudet efter fotoporträttkartor, effekten blir överraskande, som att väcka liv i de döda. En akrylmålning på duk från 1983 föreställer mormodern i arbete **Cigarettrullerska på Tobaksmonopolet** 1920 i Södertälje. I samlingen finns 21 av Petterssons verk.

Tyngdpunkten av kommunens konstsamling ligger främst på måleri och grafik. Textil, teckning, skulptur, foto och mixedmedia är något mindre representerat. Unikt för Södertäljes samling är en nyligen stor donation av **arpilleras** på 54 verk. Arpilleras är textila verk som bygger på en applikationsteknik, en chilensk tradition där kvinnors perspektiv står i centrum. Med hjälp av sin sömnad har de uttryckt motstånd mot förtryck och kamp för mänskliga rättigheter. Arpilleras innehåller ofta broderade slagord och budskap. När kvinnorna pga. politiska omständigheter inte kunnat uttrycka sig fritt har de kapslat in hemliga meddelanden mellan bild och bakstycke. Ett flertal utställningar med arpilleras har visats på konsthallen genom åren. Bilderna är av narrativ karaktär, i en naivistisk stil och med stark färgpalett. Donationen av arpilleras kommer från textilkonstnärinnan, Södertäljebon och tidigare konsthallsmedarbetaren **Cecilia Valdés**. De tidiga verken är skapade av kvinnor från **Salvador Allende kommittén** i Södertälje. Ett flertal verk av Cecilia Valdes är från åren 2010–11, och utgår från ett arbete med barn genom Bårstabergets hyresgästförening. Barnens teckningar har legat som underlag till Cecilias arpilleras.

Under 1960- och 1970-talen var konstinköpen generösa. Konst med dagsaktuella politiska kommentarer, miljö och civilisationskritik tar plats. Den lilla människans drömmar, villkor och tillkortakommanden är en röd tråd som löper genom Södertälje konsthalls inköps och utställningshistoria under denna tid, en tråd som i dagsläget ännu håller starkt.

Nationella konstnärer som **Helga Henschen, Siri Derkert, Bertil Englert, Lars Hillersberg, Karin Frostenson, Peter Tillberg, Kjartan Slettemark och Roj Friberg** är några av dem med aktivistiska eller samhällskritiska förtecken som är representerade i samlingen. I **Helga Henschen** och **Siri Derkerts** verk finns en tydlig koppling till feminismen. Henschens **Dafne** skulptur är inspirerad av **Ovidius** metamorfoser. Den fria kvinnan träder fram från jordens alla hörn med hjälp av näring från det träd hon tar kraft ur. Verket är placerat i Lunagallerians entréplan. **Henchen** bodde och arbetade under en period i Turinge kyrkskola i Nykvarn, utanför Södertälje. I kommunen samling finns b.l.a. de skisser i akvarell som ligger till grund för **Dafne** samt en stor oljemålning av en Dafneliknande kvinna med

titeln **Black is beautiful**. Av **Siri Derkert** finns åtta verk. Collage och litografier. I en av rådhusrättens rådsalar finns en av hennes väggreliefer.

Ett av de starkaste verken i samlingen av **Roj Friberg** är en monumentalteckning gjord i raderingsteknik, **Den klassiska bilden**. Ett inköp från hans separatutställning 1979. Verket från 1974 är inspirerat av ett foto publicerat i dagspressen. Ur svärtan framträder den självutnämnde statschefen Augusto Pinochet stödd av den junta som tog över Chile i samband med militärkuppen 11 september 1973. Bilden talar sitt tydliga språk. Diktatorn framträder iförd solglasögon med armarna demonstrativt korsade. Vid sidan av honom och framför framträder skelettartade figurer, som ett vittnande om att ur detta kommer inget annat än död. Bakom honom backar juntan upp, iklädda sina uniformer. Alla är avbildade utan ögon, munnarna grymt neddragna. Det är en bild utan bekräftelse av den andre. Den blinda makten avbildas i sin råa fullkomlighet. Många chilensare kom till Södertälje som flyktingar efter kuppen, och kanske är det på grund av den aktualiteten som just det verket köptes in.

En tillbakablick på den politiska konsten gjordes senast i utställningen **Brännpunkter** 2012 med verk ur samlingen. Av **Jacques Zadig** finns 19 verk och i utställningen visades bl.a. hans monumentala och skrämmande oljemålning **Fireworks II** från 1969. Av den svensk-holländske konstnären **Henck Wognum** visades oljemålningen **Jätten Multi** från 1973. Jätten i rymden slukar hela jorden med sitt enorma gap. Runtomkring cirklar symboler av jordens bensin och oljebolag som månar kring planeten, försedda med ägandets prislappar. I samlingen finns även två oljemålningar, en variant av den amerikanska och ryska flaggan som blockljus. **Power-power del 1** och **Power-power del 2**. På sidorna av ljusen rinner banderoller av Stjärnbaneret och Hammaren och skäran. Det framgår av målningarna att blockljuset varit svåra att elda upp. En liten hög med slocknade tändstickor i respektive målning visar på att försök har gjorts. Målningarna, intressanta tidsdokument från 1972. Grafikhurtsarna i konsthallens verkstad är också fyllda av agitatorisk och samhällskommenterande konst från sent 1960-tal. **Rolando Perez** och **Olof Sandahl** är båda medlemmar i Södertälje konstnärskrets och välrepresenterade i samlingen. De är sedan länge de lokalt baserade konstnärer vars verk kanske bäst kommenterat de politiska skeendena på 1970-talet och framåt. Båda med ett starkt patos kring frågor om fred, aktivism och kamp.

Parallellt med denna tidsperiod finner man en helt annan typ av grafik i hyllor och lådor. Landskap och natur i harmoni. Bilder som för fram en mer introvert och fantasifull estetik. Kanske en slags motreaktion eller en längtan bort till en vackrare värld, en sannare natur. Människor i glädje finner vi i sverigefinska **Thelma Aulio-Paananens** skildringar av en svunnen tid. I samlingen finns tolv av hennes grafiska blad. Man kan ana förväntningarna hos de finklädda ungdomarna i **På väg till dansbanan**.

Gerd Kern var Södertäljebo och tillsammans med Staffan Kihlgren grundare av Södertäljes grafikverkstad som hon under många år var föreståndare för. Gerd var en särpräglad grafiker med ett unikt bildspråk. Det finns en meditativ förundran över tingens beskaffenhet i hennes bilder. De är sparsmakade och får närmast en öververklig innebörd. Koncentrationen ligger på det utvalda objektet vare sig det gäller en gammal vattenpump eller vasstrån formade till segelbåtar svävande över en dunkel sjö som i **Säv-segel**. I samlingen finns elva av hennes färgetsningar och akvareller. Av de nationella konstnärerna man kan nämna i sammanhanget där man finner en liknande stämning är **Sten Dunér**. Ett par av hans stora oljemålningar från tidigt 1970-tal finns i samlingen. De för honom karaktäristiska mystiskt svävande kloten rör sig genom en blå skymningsstämning som i en märklig dröm.

Konsthallens utställningshistoria och samling blickar ut mot världen. Ambitionerna var högt ställda redan från starten. Några internationella konstnärer i samlingen är **Wieland Förster, Antoni Tàpies, Kimmo Kaivanto, Palle Nielsen, Pierre Soulage, Curt Stenvert, Jörgen Nash, Salvador Dalí, Roberto Altman, Tullio Pericoli, Carlos Carreiro, Pablo Picasso och Carlos Hermosilla Alvarez**. Titlar på utställningar som **Fem kubaner, Romare, Vävarna från Harrania, Edward Munch, Alvar Aalto, Tove Jansson, Shinkichi Tajiri (Japan), Antonio Gaudi, Ungern 82, Internationella motståndsmuséet – Salvador Allende, Latinamerika i Europa – Européer i Latinamerika, Dödskulten i Mexico, Ny konst från Lettland, Daniele Galliano (Italien) Eteri Chkadua (Georgien)** vittnar om en utblickande nyfikenhet. En stark tidig trend under konsthallens första chef **Eje Högestätt** var att sätta blicken mot östra Europa, och framför allt Polen. En senare konsthallschef **Kristina Möller** var redan som mycket ung, medarbetare. Hon skriver i katalogen "**På spaning efter den tid som flytt**" 2018, "Eje Högestätts utställningar växlar mellan det traditionella, experimentella och allmängiltiga. Han hade en viss förkärlek för polsk konst och polska konstnärer". Först visades **Marek Piasecki**, därefter **Stanislaw Wisniewski** följt av gruppställningen **Polska naivister**. 1970 kom **Magdalena Abakanowicz** med sin unika och nyskapande skulpturala textilkonst till Södertälje konsthall med en stor separatutställning. Ett av hennes tidiga verk **Abakan 32** från 1968 förvärvades till samlingen. 1972 kom konstnärerna och happeningsartisterna **Wladyslaw Hasior** och **Jerzy Berés**. Efter Högestätt tillträdde **Per Drougge** som konsthallschef. Ett litet speciellt konstverk **Brevbäraren i hundlandet** av **Jaromir Svazilik** har blivit som en liten maskot för konsthallen. Verket i blandteknik är skapat på wellpappemballage. Det är frankerat, skickat från Århus konstmuseum, stämplat och adresserat till **Per Drougge**. Namnet är felstavat, det spontana verket får en dimension av humor och charm. En hel del av de polska konstnärerna finns representerade i samlingen. Framför allt **Wladyslaw Hasior** med 15 verk. Per Drougge var den som möjliggjorde för en retrospektiv separat utställning med Hasiors konst år 1989 på Södertälje konsthall.

Hasior är för Södertäljeborna mest känd genom skulpturgruppen **Solspann** vid badhuskullen. Han satte bokstavligen spaden i den svenska myllan när han grävde ut gjutformarna direkt i marken. Formarna fylldes därefter med betong med infogningar av detaljer. Hasior letade själv fram loppisfynd från den Sörmländska bygden. Man kan i verken finna rester från jordbrukssamhället såväl som stålindustrin. I samlingen finns de 8 teckningar som ligger till grund för Solspann. Ett annat skulpturaltverk/assemblage **Nattlig ryttare** från 1967 är täckt i päls. Ryttaren med sina blankt stirrande ögon rider på, och smälter samman med en vargliknande odjursskapelse. Från den här märkliga duon växer spretande kalla stålkonstruktioner fram, försedda med obehagligt associativa flygplan på väg uppåt i samma riktning mot ett för betraktaren okänt mål. På så sätt blir också betraktarens fantasi styrd i viss mån mot konstnärens intention. En balansakt som Hasior i hög grad behärskade. En nödvändighet för östeuropeiska konstnärer under lång historisk tid.

En svit av 16 C-printade foton **Scener ur underlandet** i storformat med motiv från T-centralen och Stockholms tunnelbana av Frédéric Gillet tillhör inköpen från sent 1990-tal. Ett svep ur en tid som med dess symboler redan har lämnat oss. Av de 16 verken är 2 gåvor. Kontinuiteten av konstinköpen minskar drastiskt efter de första generösa årtiondena och efter år 2008 gällde ett inköpsstopp.

Av de senare inköpen av Kretsenmedlemmars konst kan nämnas **Monika Kiviniemis** stora akrylmålning **America 08:45 am and 09:08 am** skapad 2005. I målningen kan man spåra ett speciellt sätt att förhålla sig till omvärlden. Ögonblicksbilden av ett fallande **World Trade Center** skymtar fram bakom ett hölje av röda och vita ränder. Som att delvis försegla en verklighet som kan vara för svår att greppa. Att inte låta det ogripbara ta över.

År 2015 visades utställningen **Vi har en viktig grej på gång** och ett flertal av seriekonstnärernas screentryck köptes in. Bland annat **Liv Strömqvists** omdebatterade **Isprinsessa. Under Hög**

svansföring en utställning med tema kring hunden i konsten samma år köptes några av **Hans Esselius** tryck. År 2017 berikades samlingen med några träsnitt av **Kristina Anshelm** och **Hans Eliasson**. 2018 köptes ett flertal serigrafier av **Owe Gustafson**, känd från **barnprogrammet Fem myror är fler än 4 elefanter**. Det allra senaste inköpet är från 2022, en lekfull skulptur av en snögubbe i ett barns storlek av **Lisa Jeannin**. **Trädgårdsmästaren** är en beskyddare och vän för barnen.

Tider av minskade ekonomiska resurser för inköp har hållit i sig, men när man går igenom en samling som denna konstaterar man lätt att här finns ett helt konstmuseum. En stor del gömd under jord, i magasin under Lunagallerian. Här finns alla målningarna, den ramade grafiken och skulpturer. I magasinen på markplan finns det mesta av de textila verken, oramad grafik i hurtsar och skulptur. En stor del av konsten är också deponerad till kommunens olika kontor. På stadshuset kan medborgarna bland mycket annat se verk av **Hertha Hillfon, Suzanne Nessim, Sofie Proos, Lena Cronqvist, Ulrika Wärmling eller Bianca Maria Barmen**. I kommunens samling finns **Peter Dahls** 87 färglitografier **Fredmans epistlar** inköpta 1981. Några av dem är deponerade till stadshuset. På första plan möts man av den Södertäljebördige konstnären **Johan Patricnys** imponerande oljemålning **Sankta Ragnhild** från år 2008. Södertäljes eget skyddshelgon har sin givna plats i stadshuset. **Patricny** var elev till **Odd Nerdrum** och skolad i klassiskt måleri.

Med denna utställning vill vi visa på den variationsrikedom som finns, så väl traditionell föreställande som abstrakt och experimentell konst. Spännvidden från det lokala till det internationella. Men för att ge samlingen plats och bättre överblick, behövs helt andra möjligheter och lokaler. Den har på många sätt sedan länge vuxit ur sin egen kostym. Det är en samling, ett "konstmuseum" som behöver omsorg, tillgängliggöras för medborgarna och sättas in i ett sammanhang för framtiden. Södertälje konsthalls samling är ett stycke konsthistoria. Spår som tar oss in i framtiden och visar var vi varit och vart vi är på väg.

Text/Research: Anneli Karlsson

Research: Marie Grundsten

Foto: Per-Arne Sträng